

Prof. WSiIZ, dr hab. n. tech., dr n. med. Janusz CWANEK^a, lek. Anna TRYBUCHOWICZ^b

^a Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Wydział Medyczny
University of Information Technology and Management in Rzeszow, Faculty of Medicine

^b Szpital Wojewódzki w Tarnobrzegu
Provincial Hospital in Tarnobrzeg

POMNIKI I TABLICE W IWONICZU ZDROJU UPAMIĘTNIAJĄCE ZASŁUŻONYCH LEKARZY, PREKURSORÓW LECZENIA UZDROWISKOWEGO

Streszczenie

Wstęp i cel: W Iwoniczu Zdroju znajdują się trwałe pamiątki po lekarzach prekursorach leczenia uzdrowiskowego. Celem pracy jest przedstawienie lekarzy, którym postawiono pomniki lub zostali patronami pamiątkowych tablic.

Materiał i metody: Każda pamiątka miała założoną kartę inwentaryzacyjną i dokumentację fotograficzną. W opracowaniu wykorzystano materiały z opracowań naukowych oraz z monografii.

Wyniki: W Iwoniczu Zdroju znajdują się dwa pomniki lekarzy: Wojciecha Oczki i Józefa Dietla oraz tablica pamiątkowa dr Józefa Aleksiewicza. W wydanym w 1578 r. dziele „Cieplice”, Oczko zaliczył Iwonicz do znanych uzdrowisk w Polsce i opisał jego walory lecznicze. Rok 1578 umownie przyjęto za początek lecznictwa uzdrowiskowego w Iwoniczu. Dietl był w Iwoniczu 1856 roku. W pracy „Źródła lekarskie w Iwoniczu”, nazwał Iwonicz księciem wód jodowych. Patronem tablicy pamiątkowej jest Józef Aleksiewicz, prekursor współczesnej ortopedii i rehabilitacji.

Wnioski: Zadaniem trwałych pamiątek jest przypominanie o postaciach do których nawiązują, oddawanie im szacunku i przekazanie o nich wiedzy następnym pokoleniom. Wśród nich są lekarze, którzy mieli znaczący wpływ na rozwój lecznictwa uzdrowiskowego.

Słowa kluczowe: Iwonicz Zdrój, lekarze, prekursorzy leczenia uzdrowiskowego, pomniki, tablice pamiątkowe.

(Otrzymano: 06.04.2018; Zrecenzowano: 10.04.2018; Zaakceptowano: 13.04.2018)

MONUMENTS AND PLAQUES IN IWONICZ ZDRÓJ COMMEMORATING MERITORIOUS DOCTORS, PRECURSORS OF SPA TREATMENT

Abstract

Introduction and aims: In Iwonicz-Zdrój there are permanent remembrances of doctors precursors to spa treatment. The aim of the work is to present the doctors who were erected monuments or became patrons of commemorative plaques or streets.

Material and methods: Each remembrance had an inventory card and photographic documentation. The study uses materials from scientific papers and monographs.

Results: In Iwonicz Zdrój there are two monuments of Wojciech Oczko and Jozef Dietl and a me-morial board of Jozef. Aleksiewicz. In “Cieplice” published in 1578, Oczko counted Iwonicz to well-known spas in Poland and described his healing qualities. The year 1578 was conventionally accepted for the beginning of spa treatment in Iwonicz. Dietl was in Iwonicz in 1856. In the work “Sources of medicine in Iwonicz” he called Iwonicz the prince of iodine waters. The patron of the memorial board is Jozef Aleksiewicz, the precursor of modern orthopedics and rehabilitation.

Conclusions: The task of permanent memorabilia is to remind people of the characters to whom they refer, to give them respect and to pass knowledge about them to the next generations. Among them are doctors who had a significant impact on the development of spa treatment.

Keywords: Iwonicz Zdrój, doctors, precursors of spa treatment, monuments, memorial boards.

(Received: 06.04.2018; Revised: 10.04.2018; Accepted: 13.04.2018)

1. Wprowadzenie

Iwonicz Zdrój zaliczany jest do jednego z najstarszych uzdrowisk polskich [7]. W ujęciu geograficznym jest to kurort podgórski. Część uzdrowiskowa położona jest na wysokości od 380 do 450 metrów n.p.m. i obejmuje porośnięte lasami jodłowo-bukowymi dolinę Iwoniczkiego potoku oraz dolną część zboczy gór [7].

Najstarsze informacje o wsi Iwonicz pochodzą z lat dwudziestych XIV wieku [2], [16]. Pierwsze wzmianki o leczniczym działaniu źródeł mineralnych pochodzą z wydanego w 1578 roku przez Wojciecha Oczki dzieła „Cieplice” i tę datę umownie przyjęto za początek działalności uzdrowiskowej wsi Iwonicz [14].

W Iwoniczu Zdroju znajdują się trwałe pamiątki po zasłużonych lekarzach. Działania tych osób wywarły znaczący wpływ na rozwój lecznictwa uzdrowiskowego w Iwoniczu, w Polsce, ale również i poza granicami Polski.

2. Materiał i cel pracy

W opracowaniu wykorzystano materiały z publikacji naukowych oraz z monografii. Celem pracy jest przedstawienie lekarzy, którym postawiono pomniki lub zostali patronami pamiątkowych tablic. Podano ich zasługi poczynione dla lecznictwa uzdrowiskowego. W opracowaniu nie uwzględniono pomników i nagrobków znajdujących się na cmentarzach.

3. Metodyka pracy

Każda poddana w opracowaniu pamiątka miała założoną kartę inwentaryzacyjną, na której znajdowały się następujące informacje:

- imię i nazwisko projektanta pomnika lub tablicy,
- data odsłonięcia obiektu,
- adres obiektu,
- z czyjej inicjatywy powstał obiekt,
- dostępność do obiektu,
- ewentualne uwagi.

Wszystkim obiektom wykonano dokumentację fotograficzną (lustrzanką cyfrową marki Nikon D60). W badaniach wykorzystano dane z rejestracji obiektu, które pochodziły głównie z wtórnych źródeł informacji:

- ze źródeł publicznych
  - z opracowań naukowych, z opracowań książkowych wydanych przez Towarzystwa lub prywatne osoby,
- nie korzystano ze źródeł prywatnych.

4. Wyniki badań

Po przeprowadzonej inwentaryzacji stwierdzono, iż w Iwoniczu Zdroju znajdują się trzy obiekty (dwa pomniki i jedna tablica) upamiętniające lekarzy prekursorów lecznictwa uzdrowiskowego.

Pierwszym z nich jest Wojciech Oczko (inna forma nazwiska: *Ocellus*), który urodził się 1537 roku w Warszawie, zmarł 26 grudnia 1599 roku w Lublinie). Po pobraniu nauki w miejskiej i katedralnej szkole w Warszawie, w 1559 r. rozpoczął studia w Krakowie. W 1562 roku otrzymał tytuł bakałarza sztuk wyzwolonych. W 1565 roku wyjechał na studia do Padwy

i Bolonii, gdzie uzyskał doktoraty z zakresu medycyny i filozofii. Do Warszawy wrócił w 1569 roku i podjął praktykę medyczną w szpitalu św. Marcina. Był lekarzem nadwornym trzech polskich królów: Zygmunta Augusta, Stefana Batorego oraz Zygmunta III Wazy.

Oczko był doskonałym lekarzem, twórcą polskiej medycyny. Uważany jest za ojca balneologii polskiej [12], [14]. W drukarni Łazarzowej w Krakowie wydał dwa fundamentalne dzieła w języku polskim: w 1578 roku „Cieplice” oraz „Przymiot” w 1581 roku. Książki napisane były w sposób nowoczesny jak na owe czasy, uwzględniały najnowsze wiadomości z zakresu anatomii, chirurgii oraz leczenia dietetycznego.

W wydanym dziele pt „Cieplice”, Wojciech Oczko zaliczył do znanych uzdrowisk w Polsce Iwonicz koło Krosna i opisał jego walory lecznicze. Badał właściwości iwoniczkich wód i wspominał o nich w swojej książce. Twierdził, że pomagają one w leczeniu m.in. kaszlu i schorzeń reumatycznych [14], [15]. Z powodu braku wcześniejszych wiarygodnych dokumentów o lecznictwie zdrojowym w Iwoniczu, datę wydania dzieła „Cieplice” umownie przyjęto za początek lecznictwa uzdrowiskowego we wsi Iwonicz [14].

W wydanym traktacie Wojciech Oczko zachwalał wody mineralne występujące, nie tylko iwoniczkich, ale w polskich uzdrowiskach twierdząc, że są one wartościowe i że w kraju nie doceniamy tego co mamy [12]. Sklasyfikował wszystkie źródła wód leczniczych występujące na terenie ówczesnej Rzeczypospolitej. Stosowanie w leczeniu wód mineralnych uważał za jedną ze skutecznych metod terapeutycznych wielu chorób. Opisał metody leczenia borowiną, wodami podziemnymi oraz podał wskazania i przeciwwskazania do leczenia balneologicznego.

Oczko był prekursorem leczenia ruchem [9], [10]. Zachęcał do uprawiania ćwiczeń cieleśnych, widząc w nich korzystny wpływ dla organizmu i ducha człowieka. Jako najlepsze i najwszechstronniejsze dyscypliny zalecał panom jazdę konną, szermierkę, zapasy, grę w piłkę, natomiast paniom jazdę konną i tańce. Oczko jest autorem zwrotu, że „ruch zastąpi prawie każdy lek, podczas gdy żaden lek nie zastąpi ruchu” [3].

Oczko nie był w Iwoniczu. W uznaniu jego zasług dla balneologii polskiej oraz dla Iwonicza, w 1978 roku z inicjatywy Społecznego Komitetu Obchodów 400-lecia Iwonicza Zdroju, Wojciech Oczko został patronem jednego z placów w centrum uzdrowiska na którym postawiono Jego pomnik.

Pomnik wykonany jest z dwóch płyt piaskowca (Rys. 1a), według projektu iwoniczkiego artysty rzeźbiarza Władysława Kandefera [6]. Na kamiennej podstawie ustawiony jest stojący blok do którego przytwierdzony jest medalion z brązu z wizerunkiem Wojciecha Oczi (Rys. 1a, b) i napisem w otoku „OJCIEC POLSKIEJ BALNEOLOGII 1537 WOJCIECH OCZKO 1599”. Poniżej medalionu umieszczony jest napis „400 LAT IWONICZA ZDROJU 1578 - 1978” (Rys. 1b).

Pomnik umieszczony jest pod 300-letnim dębem szypułkowym (pomnikiem przyrody), który częściowo utrudnia dostęp do pomnika.

Najbardziej zasłużonym lekarzem dla Iwonicza Zdroju jest prof. Józef Dietl (urodzony w 1804 r. w Podbużu koło Borysławia, zmarł w Krakowie w 1878 roku). Był synem austriackiego urzędnika i polskiej szlachcianki. Pierwsze nauki pobierał w Drohobyczu, Tarnowie i Nowym Sączu, następnie we Lwowie oraz w Wiedniu. W 47 roku życia przeniósł się do Krakowa, gdzie został profesorem i szefem uniwersyteckiej Katedry Medycyny Wewnętrznej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W roku akademickim 1861/1862 został rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na to stanowisko został ponownie wybrany w roku 1862, ale decyzji tej nie zaaprobowali władze uczelni. W 1865 roku, cesarz Franciszek Józef usunął prof. Józefa Dietla ze wszystkich zajmowanych stanowisk uniwersyteckich (bez podania przyczyn) i przeniósł na emeryturę. Zdymisjonowany profesor jesienią 1866 roku został wybrany na pierwszego prezydenta miasta Krakowa. Stanowisko to piastował do roku 1874.

Rys. 1. (a) Pomnik Wojciecha Oczki, (b) zbliżenie medalionu i napisu

Źródło: Materiał własny Autorów

Rys. 1. (a) Monument of Wojciech Oczko, (b) the close-up of the medallion and the inscription

Source: Authors' own material

W okresie prezydentury prof. J. Dietl zajął się reformą szkolnictwa w autonomicznej Galicji i przedstawił zarys kształcenia nauczycieli i uczniów szkół powszechnych [13]. Udowodnił, że szkoła ma wychowywać dzieci i uczyć ich do przyszłego zawodu. Sugerował, aby ze szkół w Galicji usunąć niemieckich nauczycieli i ziemczonych nauczycieli czeskich [13]. Proponował, między innymi, wprowadzenie jako przedmiotów obowiązkowych higieny i gimnastyki.

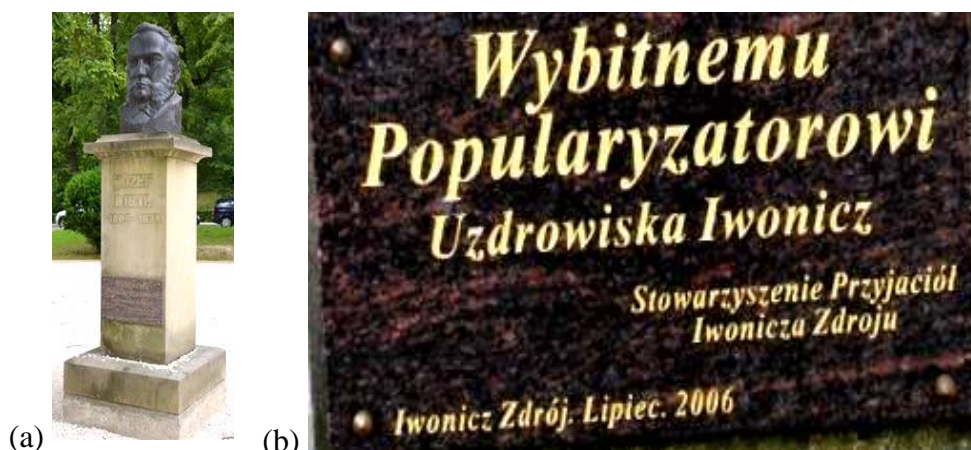
Prof. Józef Dietl przebywał w wielu polskich i zagranicznych uzdrowiskach. Po dokonanych inspekcjach doszedł do wniosku, że polskie zdrojowiska nie ustępują w niczym uzdrowiskom zagranicznym i stał się wielkim propagatorem leczenia uzdrowiskowego w Galicji. Był odkrywcą wielu polskich uzdrowisk. Przyczynił się do rozbudowy Krynicy i popularyzacji takich uzdrowisk jak: Iwonicz, Rabka, Swoszowice, Szczawnica i Żegiestów [11], [19]. Dokonał klasyfikacji polskich wód leczniczych.

W 1856 roku prof. Józef Dietl wizytował Iwonicz [15]. Dwa lata później wydał pracę pt. „Źródła lekarskie w Iwoniczu”, w której Iwonicz nazwał księciem wód jodowych [15] i udowodnił, że wody Iwonicza nie ustępują wodom modnych wówczas badań austriackich w Heilbrumie, Hall, Kreuznach [15]. W pracy podał wiele wskazówek odnoszących się do modernizacji i unowocześnienia uzdrowiska. Z zaproponowanych rad skorzystali właściciele zdroju. Dzięki temu prof. J. Dietl przyczynił się do unowocześnienia i popularyzacji Iwonicza [11], [15]. Na Jego wniosek zrekonstruowano iwonickie źródła, uzyskując znaczny wzrost ich wydajności. Zalecał leczenie metodami fizykalnymi, leczenie higieniczno-dietetyczne.

Prof. J. Dietl stworzył nową naukę w medycynie–balneologię i uznawany jest za twórcę nowoczesnej balneologii [15], [19]. Z jego inicjatywy, w 1858 roku została powołana Komisja Balneologiczna przy Krakowskim Towarzystwie Naukowym.

W uznaniu zasług profesora dla rozwoju Iwonicza Zdroju, w 150 rocznicę pobytu w uzdrowisku, z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Iwonicza Zdroju (kontynuatora działalności Społecznego Komitetu Obchodów 400-lecia Iwonicza Zdroju), dnia 16 lipca 2006 roku odsłonięto postument z popiersiem prof. Józefa Dietla (Rys. 2a). Na cokole umieszczono tablicę granitową z napisem: Wybitnemu Popularyzatorowi Uzdrowiska Iwonicz (Rys. 2b).

Autorem projektu pomnika był iwonicki artysta rzeźbiarz Władysław Kandefer [6]. Pomnik znajduje się na centralnym placu uzdrowiska, którego patronem jest prof. Józef Dietl.

Rys. 2. (a) Pomnik J. Dietla, (b) tablica z napisem znajdująca się na cokole pomnika
Źródło: materiał własny Autorów

Rys. 2. (a) Statue of J. Dietl, (b) a plaque with the inscription on the plinth of the monument
Source: Authors' own material

Jedynym lekarzem patronem tablicy pamiątkowej jest dr Józef Aleksiewicz (urodził się 20 grudnia 1884 roku w Samborze, zmarł w Iwoniczu Zdroju 26 listopada 1957 roku). Jego ojciec był magistrem farmacji i właścicielem apteki „Pod Orłem”, matka Julia z Maheków była córką lwowskiego okulisty-profesora Uniwersytetu we Lwowie.

Pierwsze nauki pobierał w szkole powszechnej w Samborze, następnie w Gimnazjum Ojców Jezuitów w Bąkowie pod Chyrowem. Maturę zdał w 1905 roku w Krakowie w III Gimnazjum im. Jana Sobieskiego. W latach 1905-1912 studiował na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Franciszkańskiego we Lwowie.

Od 1911 roku pracował jako elew rządowy, po otrzymaniu dyplomu lekarza został asystentem w Klinice Chirurgii na Wydziale Lekarskim u wybitnego chirurga prof. Ludwika Rydygiera. Doktor J. Aleksiewicz zaczął specjalizować się w leczeniu gruźlicy kostno-stawowej. W latach 1912-1914 odbył staże w renomowanych ośrodkach w Niemczech, między innymi u prof. A. Schantza w Dreźnie oraz u prof. F. Langego w Monachium [17].

Po wybuchu I wojny światowej, dnia 1. VIII. 1914 r., dr J. Aleksiewicz został powołany do armii Austro-Węgierskiej. Brał udział w walkach na froncie karpackim. Był chirurgiem w rezerwowych i w polowych szpitalach, gdzie zdobył doświadczenie w leczeniu urazów kostno-stawowych. W 1918 roku został zdemobilizowany w stopniu kapitana.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę wstąpił do nowopowstającego Wojska Polskiego. Brał udział w obronie Lwowa. W tym czasie był Lekarzem Naczelnym II Szpitala Wojska Polskiego, mieszczącego się w budynku Politechniki Lwowskiej. W 1919 r. utworzył we Lwowie szpital chirurgiczno-ortopedyczny, fabrykę protez oraz 200-łóżkowy oddział dla niewidomych inwalidów, co było ewenementem w skali światowej [5], [18].

W 1921 roku dr J. Aleksiewicz przeniósł się do Iwonicza, gdzie mieszkał do śmierci (do 1957 r.). Na wniosek właścicieli Iwonicza Załuskich został Naczelnym Lekarzem Komisji Uzdrowiskowej [8]. Wyposażył Zakład Zdrojowo-Kąpielowego w nowoczesne aparaty do światłolecznictwa, elektrolecznictwa oraz hydroterapii [5], [17].

W 1925 r. zdecydował się na budowę prywatnego nowoczesnego sanatorium. Po latach borykania się z problemami finansowymi i organizacyjnymi, w 1932 roku uruchomił całoroczne sanatorium „Sanato” [8]. Była to jedyna w Polsce tego typu lecznica znajdująca się w uzdrowisku, gdzie można było zdiagnozować i leczyć (również operacyjnie) gruźlicę kostno-stawową [1], [5]. Sanatorium dysponowało w owym czasie aparatem rentgenowskim. Leczone tam również pacjentów po złamaniach kości, zwichnięciach stawów, ze skrzywieniami

kręgosłupa i z innymi chorobami narządu ruchu. Iwonickie sanatorium „Sanato” było znaną lecznicą nie tylko w kraju, ale i za granicą [5], [8].

W 1939 roku dr Józef Aleksiewicz uczestniczył w kampanii wrześniowej. Był dowódcą 604 Szpitala Wojennego we Lwowie, mieszczącego się przy ulicy Kurkowej. W grudniu 1941 roku powrócił do Iwonicza gdzie zatrudniony był przy odśnieżaniu uzdrowiska [1]. W 1942 roku wstąpił do Armii Krajowej. Przyjął pseudonim „Wilczur”.

W związku z szerzącą się epidemia duru brzuszego, na polecenie władz okupacyjnych, zorganizował szpital zakaźny w sanatorium „Sanato”. W latach 1942-1944 pełnił funkcję szefa sanitarnego w sztabie Inspektoratu AK. W sanatorium „Sanato” leczył partyzantów AK i Batalionów Chłopskich oraz ludność miejscową [1], [18].

W listopadzie 1944 roku władze starostwa mianowały go lekarzem okręgowym-Okręgu Sanitarnego Gminy Iwonicz i Miejsca Piastowego.

W 1945 roku dr Józef Aleksiewicz został pełnomocnikiem rządu, następnie pełnił obowiązki dyrektora Państwowego Zakładu Zdrojowego w Iwoniczu. W 1947 roku po niesłusznym oskarżeniu został uwięziony i przetrzymywany w więzieniu w zamku w Rzeszowie. W wyniku orzeczenia sądowego zostaje oczyszczony z zarzutów. Sprawa ta była powodem odwołania doktora ze stanowiska Dyrektora Uzdrowiska. W 1947 roku zostaje zatrudniony jako lekarz domowy Ubezpieczalni Społecznej oraz w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym w Iwoniczu. W obu szkołach uczył młodzież języka niemieckiego i chemii.

W 1952 roku został pozbawiony własnego sanatorium, które przejęło państwo pod zarząd przymusowy, a 1959 roku upaństwowiło. W 1952 roku patronem sanatorium „Sanato” został Julian Marchlewski, działacz polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego i komunistycznego. Po odzyskaniu przez rodzinę budynku „Sanato”, zorganizowane zostało w nim muzeum poświęcone życiu i działalności dr Józefa Aleksiewicza [3]. Był wielkim patriotą, lekarzem, żołnierzem trzech wojen i działaczem społecznym. Uważał, że wszystko co robi, to robi dla dobra Polski i dla chorych.

W 50 rocznicę śmierci, w uznaniu zasług dla Iwonicza, z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Iwonicza Zdroju, dnia 11 listopada 2007 roku odsłonięto tablicę pamiątkową, której patronem jest dr Józef Aleksiewicz. Tablica składa się z dwóch części (Rys. 3a), z górnej znajduje się płaskorzeźba portretowa z napisem J. Aleksiewicz 1884-1957 (Rys. 3b) oraz z tablicy z napisem (Rys. 3c).

Rys. 3. Tablica pamiątkowa ku czci dr J. Aleksiewicza

Źródło: Materiał własny Autorów

Rys. 3. Commemorative plaque in honor of Dr. J. Aleksiewicz

Source: Authors' own material

Tablica i płaskorzeźba zostały wykonane według projektu iwonickiego artysty rzeźbiarza Władysława Kandefera [6] i została umieszczona na bocznej ścianie budynku „Stare Łazienki”, od strony muszli koncertowej.

5. Podsumowanie

Podstawowym zadaniem pomników oraz tablic pamiątkowych jest przypominanie i upamiętnienie konkretnych osób do których nawiązują. Mają one również za zadanie oddawać szacunek tym postaciom oraz przekazywać o nich wiedzę kolejnym pokoleniom. Zakłada się, że trwałe pamiątki będą „po wsze czasy” i nigdy nie zostaną zniszczone.

Lekarze należą do grupy zawodowej, która nie domaga się nadzwyczajnej prezentacji w przestrzeni publicznej mimo, że wśród nich bywają osoby wysoce zasłużone dla lokalnej społeczności, dla makroregionu, dla Polski, a wielu z nich znanych jest poza granicami kraju. Wśród nich znajdują się również lekarze zasłużeni dla Iwonicza Zdroju.

Propozycja upamiętnienia wybitnych i zasłużonych popularyzatorów iwonickiego kurortu zrodziła się w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku, jeszcze przed obchodami 400-lecia Iwonicza Zdroju (lata 1978-1979). W tym okresie na placu Wojciecha Oczki postawiono Jego pomnik (rok 1978).

Podczas obchodów 400-lecia Iwonicza Zdroju nie udało się sfinansować i postawić pomnik profesorowi Józefowi Dietlowi, ani centralny plac uzdrowiska nazwać Jego imieniem. Był to najbardziej zasłużony lekarz dla Iwonicza. Dzięki Jego radom, Iwonicz stał się konkurencyjnym kurortem w stosunku do innych znanych polskich i zagranicznych uzdrowisk [11], [15], [19].

Do projektu upamiętnienia profesora Józefa Dietla powróciło Stowarzyszenie Przyjaciół Iwonicza Zdroju, które jest kontynuatorem działalności Społecznego Komitetu Obchodów 400-lecia Iwonicza Zdroju. Z inicjatywy Stowarzyszenia, w 1985 roku patronem centralnego placu w uzdrowisku został profesor Józef Dietl, na którym w lipcu 2006 roku postawiono jego pomnik.

Po okresie transformacji można było przypomnieć sylwetkę doktora Józefa Aleksiewicza, prekursora współczesnej ortopedii i rehabilitacji [5], [18], którego upamiętniono tablicą pamiątkową umieszczoną na bocznej ścianie budynku „Stare Łazienki”.

Od 1 czerwca 2011 roku doktor Józef Aleksiewicz jest również patronem Zespołu Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Iwoniczu-Zdroju. Na tą okoliczność została wmurowana w szkole tablica pamiątkowa.

6. Wniosek

- Zadaniem trwałych pamiątek jest przypominanie o postaciach do których nawiązują, oddawanie im szacunku i przekazanie o nich wiedzy następnym pokoleniom. Wśród nich są lekarze, którzy mieli znaczący wpływ na rozwój lecznictwa uzdrowiskowego.

Literatura

- [1] Aleksiewicz Cz.: *Dr Józef Aleksiewicz życie i działalność*. Iwonicz Zdrój, 2007, 9, 95-104.
- [2] Ciepły S.: *Portrety uzdrowisk, Iwonicz Rymanów*. „Galicyjska Gazeta Lekarska”, 2016, 3, 25-30.
- [3] http://www.wikiwand.com/pl/Wojciech_Oczko
- [4] Janczy J.: *Dr Józef Aleksiewicz (1884-1957) patriota*. Galicyjska Gazeta Lekarska, 2018, 5, 50-51.

-
- [5] Jandziś S., Zaborniak S.: *Działalność dra Józefa Aleksiewicza na rzecz rozwoju ortopedii i rehabilitacji w Iwoniczu-Zdroju (1921-1957)*. Ortopedia Traumatologia Rehabilitacja, 2016; 4, 393-401.
- [6] Józefczyk-Habrat H.: *Władysław Kandefer-rys historyczny*. Iwonicz Zdrój, 2011-2013, 11, 82-83.
- [7] Karpiński W., Mackoś M., Cieślukowski Z. : *Operat uzdrowiskowy, Uzdrowisko-Iwonicz Zdrój*. Fundacja „Uzdrowiska” Warszawa (brak daty wydania).
- [8] Kita J.: *Lekarze uzdrowiskowi w Iwoniczu Zdroju do 1939 r. Portret zbiorowy*. [W:] Tradycje i perspektywy rozwoju kultury uzdrowiskowej w Iwoniczu Zdroju w kontekście europejskim, (red. Płonka-Syroka B., Kaźmierczak A., Jandziś S.: Syroka A.), Oficyna Wyd. Arboretum, Wrocław 2018, 51-76.
- [9] Kiwerski J.: *Znaczenie aktywności ruchowej i następstwa bezruchu osób niepełnosprawnych*, [w:] Sport w Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Materiały Konferencji Naukowej, Olsztyn 01.07. 2000, 33-40.
- [10] Kowolik P.: *Nurty kultury fizycznej w myśli pedagogicznej polskiego odrodzenia*. Nauczyciel i Szkoła, 2015, 1, 133-139.
- [11] Lipelt R.: *Rozwój infrastruktury kulturowej uzdrowiska Iwonicz-Zdrój do II wojny światowej*. [w:] Tradycje i perspektywy rozwoju kultury uzdrowiskowej w Iwoniczu Zdroju w kontekście europejskim, (red. Płonka-Syroka B., Kaźmierczak A., Jandziś S., Syroka A.), Oficyna Wyd. Arboretum, Wrocław 2018, 41-50.
- [12] Lisowski W.: *Prekursorzy medycyny polskiej*, t. 1. Warszawa 2008.
- [13] Majorek Cz.: *Galicyjskie koncepcje organizacji szkolnictwa pedagogicznego z lat 1865-1870*. Rozprawy z Dziejów Oświaty, 1968, 11, 125-180.
- [14] Michalak J.: *Historia Iwonicza Zdroju*. [W:] Iwonicz Zdrój-monografia, Iwonicz Zdrój 1984, 39-77.
- [15] Oleś A., Dębicki K., *Iwonicz zakład zdrojowo-kąpielowy i klimatyczny*. Złoczów 1896.
- [16] Papierkowski J.: *Historia i rozwój Iwonicza-Zdroju*. „Nowiny Społeczno-Lekarskie”, organ Związku Lekarzy Państwa Polskiego, odbitka z 1936, 10, 3.
- [17] Piątkowski S.: *Dr med. Józef Aleksiewicz (1884-1957) wspomnienie pośmiertne*. Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska, 1958, 3, 205-207.
- [18] Roszkowski J. (red): *Józef Aleksiewicz bohater Iwonicza-Zdroju*. Mons Admirabilis, Iwonicz Zdrój, 2016.
- [19] Wrona-Wolny W.: *Józef Dietl jako popularyzator uzdrowiska iwoniczkiego*. [W:] Tradycje i perspektywy rozwoju kultury uzdrowiskowej w Iwoniczu Zdroju w kontekście europejskim (red. Płonka-Syroka B., Kaźmierczak A., Jandziś S., Syroka A.), Oficyna Wyd. Arboretum, Wrocław 2018, 77-89.